

Кічата С.Л.

студент,

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

ПОЛІХУДОЖНЄ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та нові оновлені програми – орієнтують педагогів на активне впровадження інноваційних технологій, спрямованих на осучаснення змісту, форм і методів поліхудожнього навчання й виховання учнів, формування у них ключових і художньо-естетичних компетентностей.

Таким чином, зважаючи на актуальність проблеми різнобічного розвитку підростаючої особистості на уроках музичного мистецтва, обрано тему: «Поліхудожній розвиток учнів початкової школи в процесі музичного розвитку».

Об'єкт дослідження – процес музичного виховання в початковій школі.

Предметом дослідження є поліхудожній розвиток молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Метою дослідження постає обґрунтування значення поліхудожнього виховання школярів початкових класів в процесі їхнього музично-естетичного розвитку.

На даний час у педагогічних закладах робота з кожним видом мистецтва має відносно замкнуту форму, близьку до професійної. Але загальноосвітня школа не ставить за мету і не має можливості виховати професіонала-художника, професіонала-музиканта. Художня освіта на суто професійному, мистецтвознавчому (літературознавчому, музикознавчому, кінознавчому тощо) рівні розширює професійну, елітарну ерудицію, але для духовного розвитку особистості був би більш ефективним поліхудожній підхід.

Проблеми комплексного підходу щодо художнього виховання висвітлюються у книжці Г. Падалки «Учитель, музика, діти», яка присвячена актуальним питанням музичного виховання дітей та підготовки висококваліфікованих спеціалістів – учителів музики загальноосвітніх шкіл. У розділі «Співдружність чарівних муз» автор зазначає, що однією з найактуальніших проблем педагогіки є комплексний підхід до виховання молоді засобами різних видів мистецтва. Цікаво ознайомитися з основними напрямками комплексного виховання. Один із них – ознайомлення школярів, з висловлюваннями самих митців про інші види мистецтва, інші види художньої діяльності. Другий етап – ознайомлення з точками зіткнення музики і літератури на кращих зразках вокальної лірики та хорових творів. Третій етап – формування вмінь постійно відшукувати образні аналогії в різних видах мистецтва на основі внутрішньої спорідненості художніх закономірностей [3, с. 61-63]. До таких закономірностей автор відносить ритм, художню організацію простору і часу. «Виразальні засоби і поезії, і музики, і живопису підпорядковані певним загальним художнім закономірностям, – пише Г. Падалка, – такими категоріями, спільними для всіх видів мистецтва, є ритм, простір і час» [3, с. 66].

Аналогії у засобах художньої виразності в різних видах мистецтва показано так:

Музика	Образотворче мистецтво	Література
Ритм	Ритм	Ритм
Тембр	Колір	Фонетико-акустичні фактори («словесна інструментовка»)
Мелодія	Лінія	Інтонація (в художньому читанні)
Динаміка	Інтенсивність кольору	Динаміка (в художньому читанні)

Вивчивши програму «Мистецтво» для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів (авт. Л.М. Масол.), було виявлено спрямування на поліхудожнє виховання особистості та формування в учнів основ цілісної картини художнього світу. Зміст програми інтегрує музичну, образотворчу і мистецько-синтетичну змістові лінії. Програма вміщує навчально-виховні та розвивальні завдання. Серед навчальних виокремлюються: надання системи початкових знань щодо видів та жанрів мистецтва, вивчення взаємозв'язку художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язку з хореографією, театром і кіномистецтвом (синтетичними мистецтвами); розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художньо-практичними вміннями та навичками, набуття початкового досвіду у процесі художньо-образної творчої діяльності тощо. До виховних завдань належать: виховання естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності сприймати, оцінювати та інтерпретувати художні твори, надання ціннісних орієнтацій та елементарних світоглядних установок, виховання потреби у художньо-естетичному вдосконаленню тощо. Розвивальні завдання визначають: розвиток мистецьких здібностей та емоційно-почуттєвої сфери, художньо-образного мислення і творчого потенціалу особистості тощо.

Залучення учнів до різних видів особистісно орієнтованої мистецької діяльності на уроках та у позаурочний час варто здійснювати через створення для молодших школярів можливості опанування художньої мови різних видів мистецтва в урочний час та стимулювання їх до художньо-творчого самовираження у позаурочний. Це досягається за допомогою методу формування способів самостійних дій у тісній взаємодії з іншими методами навчання та виховання (словесними, наочними, привчання дітей до виявлення естетичних цінностей творів мистецтва, порівняння творів різних видів мистецтва).

Методи конкретизуються у художньо-творчих завданнях, спрямованих на самостійний вибір різних видів художньої діяльності («Створи мелодію до вірша», «Створи пантоміму», «Намалюй ілюстрацію до однієї з п'єсюти К. Сен-Санса «Карнавал тварин» тощо); здійснення пошукової роботи («У вільний час поекспериментуй: придумай музичні інтонації до таких характерів: веселий, журливий, розгніваний, зляканий, спокійний», «Поцікався збіркою казок Ш. Перро. Які з цих творів ти бачив на телеекрані?», «Досліди, де ще, окрім мультфільмів, можна спостерігати стилізовані зображення людей» тощо); реалізацію творчих можливостей у

позаурочний час («Разом з однокласниками організуйте і проведіть «Концерт улюблених пісень», «Розкажи своїм рідним про ляльковий театр», «Пофантазуй і виконай куплети пісні по-різному» тощо).

Із метою засвоєння специфіки різних художніх мов Л. Масол рекомендує постійно використовувати «різнобарвну палітру» специфічних мистецьких термінів: з музики, образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури), декоративного мистецтва, хореографії, театру, кіно. В процесі емоційно-образного сприйняття творів мистецтва та практичної діяльності опановуються нові поняття, а не запам'ятовуються абстрактні терміни, відірвані від звучання музики, аналізу картин, фільмів тощо. Емоційне сприйняття-споглядання та творення художніх образів, на думку автора, завжди було первинним на заняттях з мистецтва, а вторинним – опанування художньо-мовними засобами і відповідними поняттями. Отже, засвоєння мистецтвознавчої термінології відбувається винятково на основі сенсорно-перцептивної та художньо-творчої діяльності і завдяки художньо-педагогічним технологіям емоційно-почуттєвої сфери, асоціативного мислення, уяви, фантазії учнів [2, с. 51].

В основі пізнання різних видів мистецтва лежить єдина категорія – «художній образ». Поліхудожній підхід акцентує увагу педагогів на образній природі мистецтва. Саме цим відрізняється він від професійно-мистецтвознавчого, зверненого до розвитку практичних навичок діяльності та отримання знань про факти мистецтва минулого. Відрізняється він, також, і від так званого комплексного, міжпредметного зв'язку уроків естетичного циклу, де одне мистецтво ілюструється прикладами іншого.

Для поліхудожнього підходу, на думку Г. Письмак, важливо простежити внутрішні, образні, духовні зв'язки слова, звуку, кольору, простору, руху, форми, жесту на рівні творчого процесу, розкрити внутрішню спорідненість різноманітного художнього прояву. Таким чином, поліхудожній підхід відкриває нові можливості для виховання особистості дитини, її соціокультурної орієнтації, сприяє моральному формуванню, творчому розвитку. Тому пропонується використовувати на уроках музичного мистецтва різні дидактичні ігри: сюжетно-рольові (інсценізації), які передбачають перевтілення учасників у реальних чи уявних персонажів. Доцільно використовувалися елементи сценографії – декорацій, костюмів, що надає ігровим моментам атмосфери емоційного піднесення.

Сутність поліхудожності, на думку Н. Бондаревої, полягає в сприйнятті й відображенні художніх образів, у виході за межі «одного мистецтва», в умінні усвідомити й виразити дійсність, те або інше явище художніми засобами: звуком, пластикою, рухом, кольором, ритмом, словом, знаком, символом. Тому, школярам початкових класів пропонується виконання творчих завдань:

а) графічно зобразить мелодичний малюнок, передайте лініями характер руху мелодії (плавний, стрибкоподібний), напрям руху мелодії (вгору чи вниз), додайте до мелодії відповідні за характером лінії-образи («лінія-пружинка», «лінія-хвиля», «лінія-зигзаг», «лінія-пунктир»). Малювати можна олівцем на папері, але більш до вподоби малювання на дошці з борошном, манкою чи піском. Приклади для слухання: С. Рахманінов «Італійська полька», Д. Шостакович «Полька-шарманка», С. Майкапар, фортепіанний цикл «Бірюльки», С. Слонімський «Сюїта мандрів»;

б) прослухайте «Зозулю» Л. Дакена у виконанні органу, скрипки, фортепіано; порівняйте забарвлення звуку; підберіть відповідні кольори.

Використовуючи на уроці музичного мистецтва можливості літератури й поезії, образотворчого мистецтва, пластичної діяльності, художньої праці вчитель формує в дітей не тільки навички музичної діяльності, розвиває не лише музичні здібності, він природно вводить школярів у світ звуків, відчуттів, явищ, подій і вчинків, які складають цілісну картину світу, дають синтетичне уявлення про всесвіт. У такий спосіб школярі отримують від педагога універсальний, надійний ключ до розв'язання як навчальних ситуацій і завдань, так і життєвих питань. Натомість дисципліни художньо-естетичного циклу посідають скромне місце в навчальних планах і програмах, що мінімізує реалізацію культуротворчих функцій, притаманних мистецтву.

Отже, провідне місце у процесі естетичного виховання посідає мистецька освіта, адже мистецтво має специфічні та унікальні засоби впливу на людину, тому й художньо-естетичне виховання необхідно розглядати не лише як процес набуття художніх знань і вмій, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Здійснений аналіз науково-теоретичної та методичної літератури показав, що залучення учнів початкової школи до різних видів мистецтв сприяє інтегративному характеру поліхудожнього виховання, головним для якого є формування в школярів естетичного ставлення до різних видів мистецтва у їх взаємодії, набуття базових знань і навичок зі сфери кожного мистецтва, що забезпечують готовність до художньо-творчої самореалізації.

Відтак, основними завданнями поліхудожнього, творчого розвитку сучасних молодших школярів визнано: послідовне формування емоційно-естетичної культури, актуалізація творчого потенціалу і вдосконалення практичних знань, умінь та навичок у галузі образотворчого мистецтва, музики, хореографії, театру, кіно, стимулювання прагнення особистості до творчої самореалізації у різних видах художньої діяльності. Найбільш результативним механізмом розв'язання цих завдань виступає поліцентрична інтеграція як взаємопроникнення різних мистецтв на базі двох домінантних змістових ліній: «Музика» і «Образотворче мистецтво». Саме вона робить можливим системне відтворення у свідомості школярів картини цілісності та гармонії навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт. Зб. наук. праць УДПУ ім. Павла Тичини // Умань. Вип. 3. 2002. С. 2–10.
2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів. (Л. Масол, О. Гайдамака, Е. Белкіна, О. Калініченко, І. Руденко) // Х.: Веста, вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
3. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти // К.: Муз. Україна, 1982. 144 с.